

De verpleegkundig specialist in de wijk

Mirjam de Leede-Brunsveld, Annemiek Goedel-van Rijswijk en Anneke van Vught

M. de Leede-Brunsveld MSc, verpleegkundig specialist AGZ, wijkverpleging, Buurtzorg Nederland Almelo

A. Goedel-van Rijswijk MSc, verpleegkundig specialist AGZ, wijkverpleging, Buurtzorg Nederland Almelo

Dr. A. van Vught, associate lector binnen Lectoraat Organisatie van Zorg en Dienstverlening, HAN, Nijmegen

Inleiding

De gezondheidszorg verandert: er komt veel meer nadruk te liggen op preventie, op langer thuis wonen en er is een verschuiving van zorg van het ziekenhuis naar dicht bij huis. Dit betekent dat in de eerste lijn andere zorg en expertise nodig zijn. Samen optrekken met zorgprofessionals is hierbij meer dan ooit belangrijk om zo de zorg voor de cliënt optimaal te kunnen blijven uitvoeren.

Een mogelijkheid om de complexere zorg thuis te kunnen uitvoeren is het inzetten van de verpleegkundig specialist in de wijkteams. Van oktober 2019 t/m november 2020 is onderzoek gedaan binnen Buurtzorg naar de rol, de taken, verantwoordelijkheden van de verpleegkundig specialist en daarbij is ook gekeken hoe deze rol geïmplementeerd kan worden in de wijkverpleging.

Casus hoog complexe verpleegkundige en medische palliatieve zorg¹

Een vrouw (50 jaar), met vrij jonge kinderen en een complexe vorm van kanker, had de wens thuis te sterven in plaats van in een hospice. Ze werd aangemeld door haar zoon bij Buurtzorg. De vrouw heeft hoog complexe verpleegkundige zorg nodig en pijnmedicatie. Omdat het weekend is, wordt in overleg met de huisarts en de verpleegkundig specialist besloten het beleid en de palliatieve zorg bij de verpleegkundig specialist neer te leggen en niet bij de huisartsenpost, omdat de eigen huisarts

afwezig is. Op verzoek van de verpleegkundig specialist zorgt de huisarts voor voldoende medicatie. Op zaterdag is de pijnscore weer zo hoog dat de dosering verhoogd wordt. Op zondag geeft mevrouw zelf aan dat de pijn zo erg is, dat ze niet meer wil leven. De verpleegkundig specialist start volgens de richtlijn met sedatie. Omdat het een jonge vrouw is, overlegt de verpleegkundig specialist met een collega verpleegkundig specialist met expertise palliatieve zorg. De verpleegkundig specialist is aanwezig als de cliënte op zondagavond overlijdt.

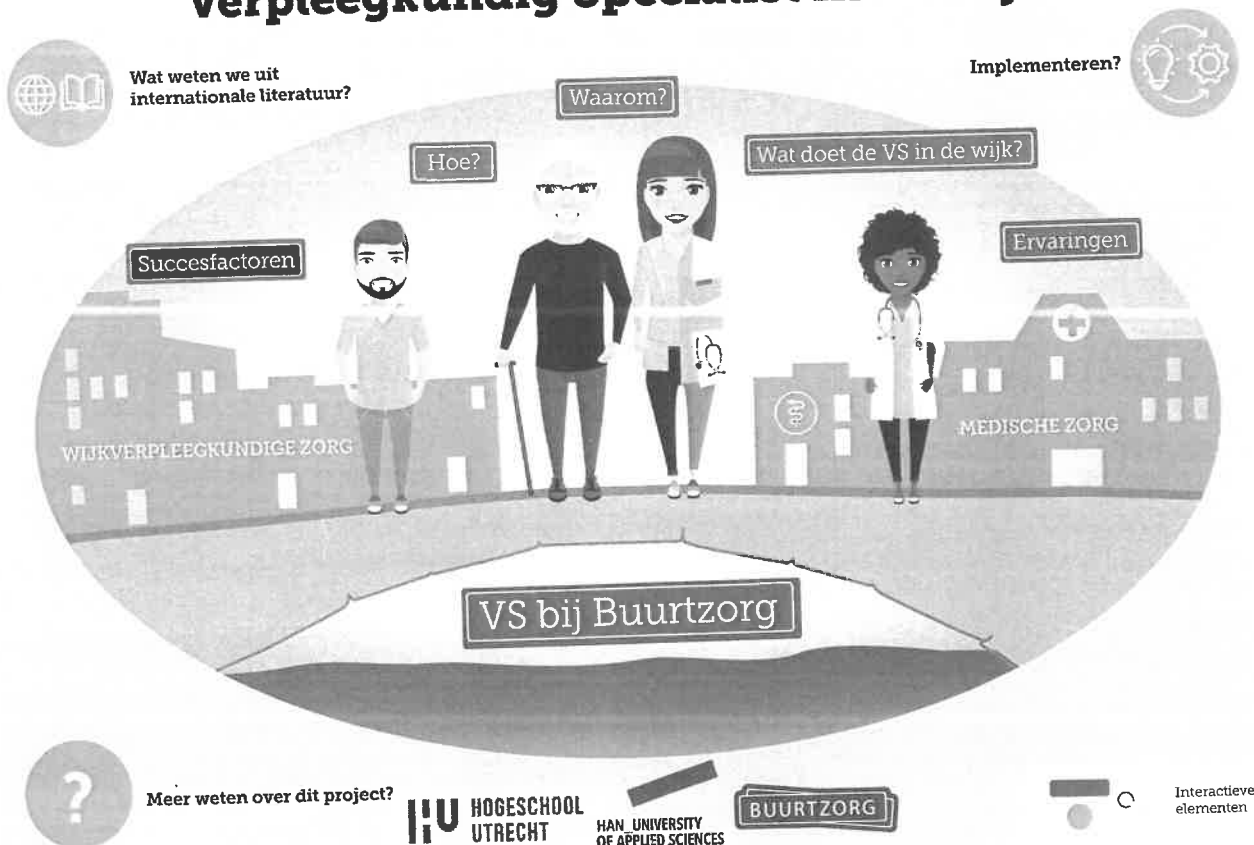
Aanleiding onderzoek²

De zorg in Nederland verschuift steeds meer van ziekenhuis en verpleeghuis naar cliënten thuis.³ Dit betekent voor:

- cliënten dat zij langer in hun eigen vertrouwde omgeving blijven wonen. Zij moeten dan zelf de regie houden. Hiertoe zijn zij lang niet altijd in staat.
- wijkziekenverzorgenden en (wijk)verpleegkundigen dat zij te maken krijgen met hoog complexe zorg. De huidige teams zijn hier onvoldoende voor toegerust.
- huisartsen dat zij vaker worden ingeschakeld, waardoor de werkdruk toeneemt.

Een oplossing voor deze uitdagingen is het toevoegen van een verpleegkundig specialist AGZ aan het team wijkverpleging.^{4,5} De verpleegkundig specialist kan in hoog complexe casuïstiek de regie nemen waarbij zij cliënten en wijkverpleging ondersteunt in de coördinatie van zorg. Daarnaast kan zij de teams in de wijkverpleging begeleiden met het leveren van complexe zorg aan huis en tevens laag complexe medische zorg thuis

Verpleegkundig Specialist in de Wijk

Figuur 1 De verpleegkundig specialist in de wijk.

bieden. Maar hoe doet de verpleegkundig specialist dit? En wat vinden cliënten en andere zorgprofessionals van de verpleegkundig specialist in de wijk? Er is nationaal nauwelijks literatuur beschikbaar over de inzet van de verpleegkundig specialist in de wijk.^{5,7} Dit was de aanleiding om binnen Buurtzorg uitgebreid stil te staan bij de positionering, invulling van het werk en de ervaringen met de verpleegkundig specialist door middel van praktijkgericht onderzoek. Binnen Buurtzorg zijn inmiddels ruim 20 verpleegkundig specialisten (in opleiding) werkzaam. In het kader van dit praktijkgericht onderzoek, gesubsidieerd door ZonMw⁸, is ook een internationale literatuur review uitgevoerd over de verpleegkundig specialist in de wijk. De resultaten hiervan worden niet in dit artikel meegenomen. Deze zijn te vinden in de handreiking.²

Doel

Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in hoe de verpleegkundig specialist bij Buurtzorg wordt ingezet. Welke taken heeft zij, wat zijn de beïnvloedende factoren en hoe wordt de inzet van de verpleegkundig specialist ervaren door cliënten en zorgprofessionals?

Vraagstellingen

1. Welke taken en verantwoordelijkheden, bij welke cliënten, hebben verpleegkundig specialisten in het wijkzorgteam en in de organisatie Buurtzorg?

2. Welke succesfactoren beïnvloeden de verpleegkundig specialist bij de invulling van haar werkzaamheden bij Buurtzorg?
3. Wat zijn de ervaringen met de inzet van de verpleegkundig specialist van Buurtzorg op de kwaliteit van zorg vanuit het perspectief van de cliënt en diverse professionals?

Methode

Vraagstelling 1 werd beantwoord door logboeken. Vijf verpleegkundig specialisten hielden twee weken lang logboeken bij waarin zij uitgebreid beschreven welke werkzaamheden zij verrichten. Deze logboeken zijn in Excel door twee onderzoekers geanalyseerd door middel van coderingen. Vraagstellingen 2 en 3 werden beantwoord door semigestructureerde interviews met wijkverpleegkundigen, cliënten/naasten, de bestuurder van Buurtzorg, verpleegkundig specialisten, verpleegkundigen in opleiding tot specialist, huisartsen en medisch specialisten.^{9,10} In totaal werden 23 semigestructureerde interviews gehouden. Tevens werd aan de hand van een drietal casussen een brede discussie gevoerd met een physician assistant werkzaam in de huisartsenpraktijk, een specialist ouderengeneeskunde werkzaam in de wijk en drie verpleegkundig specialisten over de intrinsieke waarde van de verpleegkundig specialist in de wijk en de ervaringen met de verpleegkundig specialist.

Daarnaast werd voor beantwoording van vraagstelling 3 een vragenlijst uitgezet onder wijkverpleegkundigen die met verpleegkundig specialisten werken, waarin gevraagd werd naar hun ervaringen met de verpleegkundig specialist in de wijk. In totaal vulden 53 wijkverpleegkundigen een vragenlijst in.

Resultaten

Taken en verantwoordelijkheden van de verpleegkundig specialist in de wijk

Direct cliëntgebonden taken

De verpleegkundig specialisten zijn gemiddeld 32% van de werkweek bezig met direct cliëntgebonden taken. Deze taken zijn onderverdeeld in medische zorg (54%), regulier wijkverpleegkundige zorg (30%) en andere taken (16%), zoals MDO's en het afronden van assessments.

Het cliëntcontact komt meestal tot stand vanuit de reguliere zorg of door een consultvraag vanuit het eigen of een ander team. In 11% van de gevallen wordt de verpleegkundig specialist in de wijk ingezet op verzoek van een huisarts, specialist ouderengeneeskunde, medisch specialist of andere discipline.

Medische zorg

De medische zorg die een verpleegkundig specialist uitvoert, bestaat uit een anamnese, lichamelijk onderzoek, (differentiaal)diagnose stellen en beleid bepalen, al dan niet in afstemming met de huisarts of medisch specialist. De verpleegkundig specialist schrijft zelfstandig medicatie en uitvoeringsverzoeken voor. De follow-up van het beleid wordt in de meeste gevallen door de verpleegkundig specialist zelf gedaan, al dan niet samen met het wijkteam. In 6% van de gevallen wordt de follow-up gedaan door een huisarts, specialist ouderengeneeskunde of medisch specialist.

Verpleegkundig specialisten in de wijk zijn gespecialiseerd in de veelvoorkomende (medische) klachten bij ouderen, zoals cardiologie, dermatologie, bewegingsapparaat, ggz-problematiek, en dementie. De medische zorg is van beperkt complexe aard. Verpleegkundig specialisten verlenen de medische zorg altijd in verbinding met verpleegkundige zorg, vanuit een breed, holistisch perspectief.

Op de vraag in het logboek: 'Als de verpleegkundig specialist in de wijk er niet zou zijn, wie zou er dan worden ingezet voor deze taak?', antwoordden de verpleegkundig specialisten dat 61% opgepakt zou worden door de huisarts, 25% door een collega van het wijkzorgteam en 14% door een medisch specialist.

Reguliere verpleegkundige zorg

De verpleegkundig specialist, werkzaam bij Buurtzorg, verleent ook reguliere wijkverpleegkundige zorg. Vanuit deze zorg signaleert zij medische problematiek die zij meteen oppakt. Zij kan haar kennis en kunde omtrent medisch onderzoek en behandeling direct toepassen. Omdat de verpleegkundig specialist de cliënt in de thuissituatie ziet, heeft zij een breder, holistisch beeld van de cliënt en zijn omgeving, mogelijk meer dan de huisarts tijdens een consult

in de praktijk. Het positioneren van een verpleegkundig specialist in een wijkteam is een bewuste keuze. De verpleegkundig specialist blijft op deze manier direct betrokken bij de directe (dagelijkse) zorg, hoe een team zich ontwikkelt en aan welke ondersteuning de teams behoefte hebben. Dit kan per team verschillend zijn. Doordat de verpleegkundig specialist op deze manier is gepositioneerd, is zij goed in staat om teams in de wijkverpleging 'on the job' te coachen en te scholen, en om dagelijkse vraagstukken laagdrempelig te bespreken.

Andere taken

De verpleegkundig specialisten werkzaam bij Buurtzorg zijn gemiddeld 68% van de werkweek bezig met andere taken. Deze andere taken zijn onderverdeeld in:

- projecten gericht op kwaliteitszorg, innovatie, beleid, beroepsinrichting, implementatie van bijvoorbeeld zorgpaden en (wetenschappelijk) onderzoek (35%)
- het begeleiden, coachen en opleiden van verpleegkundig specialisten en wijkverpleegkundigen in opleiding (27%)
- taken gericht op samenwerking met andere professionals, lezen en beantwoorden van e-mails enz. (26%)
- bijscholing, profilering en professionalisering van het beroep van de verpleegkundig specialist, bijvoorbeeld via intervisie en netwerken met andere verpleegkundig specialisten (10%)

Succesfactoren die de inzet van de verpleegkundig specialist in de wijk beïnvloeden

Het gaat om de volgende succesfactoren:

1. Een heldere en gedragen visie van betrokken organisaties op de inzet van de verpleegkundig specialist.
2. Expertise van de verpleegkundig specialist in de wijk als generalist én specialist.
3. Schakelfunctie van de verpleegkundig specialist in de wijk tussen cliënt/naaste, wijkverpleging, huisarts en ziekenhuis.
4. Verpleegkundig specialist in de wijk combineert dagelijkse zorg met andere taken en leidt verbeterprojecten.

Visie op de verpleegkundig specialist in de wijk

Het beroep van de verpleegkundig specialist is nog vrij onbekend binnen de wijkverpleging. Het succes van de verpleegkundig specialist in de wijk hangt mede af van de visie van de bestuurder van Buurtzorg en de wijkverpleegkundigen. Van de verpleegkundig specialist wordt verwacht dat zij continu bezig is met het innoveren en verbeteren van de kwaliteit en toegankelijkheid van de zorg rondom de cliënt en zijn/haar naaste. Dit komt tot uiting in de dagelijkse zorg, maar ook in de deskundigheidsbevordering en coaching van de wijkverpleegkundigen, het opleiden van verpleegkundig specialisten binnen Buurtzorg en de ontwikkeling en uitvoering van innovatieprojecten. Buurtzorg zet verpleegkundig specialisten in die naast de dagelijkse werkzaamheden in staat zijn om:

- de regie te voeren in complexe vraagstukken, over organisaties heen;
- de zorg te innoveren en deze innovaties te implementeren in de dagelijkse praktijk.

Expertise van de verpleegkundig specialist als generalist en specialist

De verpleegkundig specialist binnen Buurtzorg werkt als generalist en specialist. Het werk als generalist wil zeggen dat de verpleegkundig specialist de Buurtzorgteams, de cliënt en hun naasten ondersteunt bij voorkomende complexe casuïstiek en alle laag complexe medische klachten.

Bijvoorbeeld: eczeem, huidinfecties, cerumen in het oor, obstipatie, problemen bij hartfalen en exacerbaties COPD.

De verpleegkundig specialist diagnosticeert en behandelt zelfstandig, in afstemming met de huisarts.

De verpleegkundig specialist bij Buurtzorg werkt gedurende de opleiding deels in de wijkverpleging en deels in een huisartsenpraktijk, om competenties gericht op huisarts-geneeskundige zorg te verwerven. Deze combinatie wordt als succesvol ervaren, omdat naast het verwerven van medische competenties ook vertrouwen ontstaat tussen de verpleegkundig specialist en de huisarts in de (toekomstige) samenwerking. De samenwerking en afstemming met de huisarts verloopt extra soepel als de verpleegkundig specialist na de opleiding ook deels in de huisartsenpraktijk werkt.

Naast generalist werkt de verpleegkundig specialist ook als specialist binnen een expertisegebied, zoals palliatieve zorg, ouderenzorg, oncologische nazorg, complexe wondzorg of parkinson. Met deze expertise vervult de verpleegkundig specialist veelal een regiofunctie, dat wil zeggen dat zij nauw samenwerkt met andere professionals in de regio, over organisaties heen. Ook verpleegkundig specialisten en wijkverpleegkundigen uit andere teams en regio's consulteren de verpleegkundig specialist op haar expertisegebied. Dit is succesvol gebleken omdat hiermee het aanbod, de afstemming en de kwaliteit van zorg voor bepaalde veelvoorkomende cliëntengroepen toeneemt.

Schakel en verbinder

De positionering van de verpleegkundig specialist wordt gezien als brug tussen het medische en verpleegkundige domein. Zij is een gelijkwaardige gesprekspartner, niet alleen voor de wijkverpleging, maar ook voor de huisarts, specialist ouderenzorg en andere medisch specialisten. De competentie als verbinder wordt binnen Buurtzorg gezien als succesfactor voor de inzet van de verpleegkundig specialist in de wijk. Vanuit deze verbindende rol draagt de verpleegkundig specialist zorg voor het inzichtelijk maken van een regiobeeld en organiseert zij de regionale samenwerkingen en netwerkzorg/ketenzorg over muren van organisaties heen.

Combinatie van directe cliëntenzorg en andere taken

De verpleegkundig specialist wordt opgeleid om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de kwaliteit van zorg. Tijdens de opleiding leren verpleegkundig specialisten op masterniveau praktijkgericht onderzoek te doen, kwaliteitsprojecten uit te voeren en evidencebased werken te bevorderen. Verpleegkundig specialisten binnen Buurtzorg besteden gemiddeld meer dan de helft van hun dienstverband aan projectwerkzaamheden, om daarmee de kwaliteit van de wijkverpleging te verhogen en in te spelen op vraagstukken van de toekomst.

Volgens Buurtzorg bestaat de succesformule uit de combinatie van de dagelijkse zorgverlening en projecten gericht op kwaliteit van zorg. Hierdoor sluit het projectwerk naadloos aan bij de dagelijkse praktijk, vindt kennisoverdracht van projecten naar de dagelijkse zorg continu plaats en worden vraagstukken in de dagelijkse zorg direct opgepakt in innovatieve projecten gericht op verbetering van de kwaliteit van zorg.

Ervaringen met verpleegkundig specialisten in de wijk

Wijkverpleegkundigen

Wijkverpleegkundigen voelen zich ondersteund door de verpleegkundig specialist en zien haar als een laagdrempelige sparringpartner. De verpleegkundig specialist waakt continu dat zij geen taken van de wijkverpleging overneemt, maar de wijkverpleegkundige coacht in complexe vraagstukken en eenvoudige medische problematiek.

Wijkverpleegkundigen merken dat de (multidisciplinaire) samenwerking wordt bevorderd door het grote netwerk van de verpleegkundig specialist. Wijkverpleegkundigen zien de verpleegkundig specialist in de wijk als een schakel tussen de teams in de wijkverpleging en de huisarts.

'De verpleegkundig specialist ondersteunt het team in de wijkverpleging als een spin in het web door als het nodig is contact te leggen met andere disciplines.' (wijkverpleegkundige)

Cliënten en naasten

Cliënten en naasten ervaren de verpleegkundig specialist als deskundig in complexe casuïstiek en hebben veel vertrouwen in de kennis en kunde van de verpleegkundig specialist, ook in de medische zorg. Zij zien de verpleegkundig specialist als de schakel tussen wijkverpleging en medische zorg door de huisarts of in het ziekenhuis.

'De verpleegkundig specialist heeft goed contact met de huisarts en het team in de wijkverpleging. Hierdoor heb ik het gevoel dat de zorg rondom mijn vrouw goed is afgestemd, en eenieder op de hoogte is van eventuele bijzonderheden.' (mantelzorger)

Huisartsen en specialisten ouderengeneeskunde

Huisartsen en specialisten ouderengeneeskunde vinden het prettig dat verpleegkundig specialisten de laag complexe medische zorg uit handen neemt. Ze zien dat de kwaliteit van zorg verleend door de verpleegkundig specialist hoog is doordat zij snel ter plekke is, aan huis komt en laagdrempelig te benaderen is.

'De verpleegkundig specialist in de wijk kan goed signaleren en heeft daarbij ook oog voor de zorgbehoefte van de cliënt. Ook vanuit haar verpleegkundige achtergrond ziet zij andere dingen dan wij als huisartsen zien.' (huisarts)

De verpleegkundig specialist kijkt verder dan alleen het enkelvoudige probleem waarmee de cliënt voorheen naar de huisarts zou gaan. Daarnaast is zij beter dan artsen in staat om vanuit het cliëntperspectief met de cliënt en naasten het gesprek te voeren over de wensen in de zorg en behandeling vanuit een holistisch perspectief.

'De verpleegkundig specialist voor de ouderenzorg in de eerste lijn moet je vooral inzetten op zeer ingewikkelde, uitdagende en moeilijke casuïstiek die tijd kost.' (huisarts)

Voor huisartsen en specialisten ouderengeneeskunde kan het soms nog zoeken zijn naar de juiste manier om een verpleegkundig specialist te betrekken, uit angst om overzicht en feeling met cliënten te verliezen.

'Huisartsen zijn over het algemeen niet zo makkelijk met delegeren, dus dat speelt een rol en dat geldt uiteindelijk ook voor mijzelf.' (huisarts)

'Ik denk dat je op een manier afspraken met elkaar moet maken, zodat het voor iedereen duidelijk is wie wat doet.' (specialist ouderengeneeskunde)

Een belangrijke waarde van de inzet van de verpleegkundig specialist is ook kennis, kunde en ervaring in complexe wijkzorg, waardoor het kennisniveau in wijkteams in de wijkverpleging stijgt.

'Als je dus een verpleegkundig specialist kunt inzetten, dan groeien de kennis en de vaardigheden van een team automatisch mee.' (specialist ouderengeneeskunde)

Beschouwing

Bij Buurtzorg Nederland is de verpleegkundig specialist geïmplementeerd. Tussen verpleegkundig specialisten binnen Buurtzorg zit verschil in de manier waarop zij hun rol vervullen. Dit kan te maken hebben met de regio, maar ook met de expertise die de verpleegkundig specialist heeft. Dat de verpleegkundig specialist nog niet of zeer beperkt is toegevoegd aan de teams van de wijkverpleging kan mede komen door onbekendheid. Dit onderzoek wil hieraan een bijdrage leveren. In de handreiking die gemaakt is op basis van dit

praktijkgericht onderzoek is ook een implementatietool opgenomen.²

Dit onderzoek heeft nadrukkelijk alleen gekeken naar de taken, succesfactoren en ervaringen met de verpleegkundig specialist in de wijk bij Buurtzorg. Resultaten zijn niet zomaar te generaliseren naar andere wijkorganisaties. Elke organisatie heeft een eigen visie en kent zijn eigen infrastructuur. Wel kunnen deze resultaten bijdragen aan het gesprek over de inzet van de verpleegkundig specialist in de wijk in het licht van de in de aanleiding beschreven uitdagingen in de zorg. Daarnaast is meer onderzoek nodig om inzicht te krijgen op welke manier de verpleegkundig specialist optimaal bijdraagt aan (medische en complexe) zorg dicht bij huis.

Literatuur

- 1 Notten M. VS in de wijk: 'Het is pionieren in deze functie' | Platform Zorgmasters [Internet]. Interview. 2021 [cited 2022 Jan 18]. Geraadpleegd van <https://zorgmasters.nl/uitgelicht/vs-in-de-wijk-het-is-pionieren-in-deze-functie>.
- 2 Van Vught A, Bleijenberg N, De Leede M, et al. Handreiking voor de verpleegkundig specialist in de wijk | Platform Zorgmasters. Nijmegen: HAN University of applied sciences; 2021.
- 8 Verpleegkundig specialist in de wijk - ZonMw [Internet]. [cited 2022 Jan 26]. Geraadpleegd van www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/kwaliteit-van-zorg/programmas/project-detail/verpleging-en-verzorging/verpleegkundig-specialist-in-de-wijk.
- 9 Hetterscheid M. De ervaren waarde van de verpleegkundig specialist in de wijk. Een kwalitatief beschrijvend onderzoek vanuit het perspectief van wijkverpleegkundigen, cliënten en naasten binnen Buurtzorg Nederland. Enschede: Hogeschool Saxion; 2021.
- 10 Messink N. De verpleegkundig specialist biedt perspectief! Een kwalitatief onderzoek naar de inzet van de verpleegkundig specialist in de wijk. Enschede: Hogeschool Saxion; 2021.

Voor de volledige literatuurlijst wordt verwezen naar www.vakblad-DVS.nl.